

УДК 330.14:62

Висоцький О.О.
аспірант кафедри економіки
Європейського університету

ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

THE PRIORITY DIRECTIONS FOR THE PROVISIONING OF THE ECONOMIC SAFETY AT THE ENTERPRISE

АНОТАЦІЯ

У статті узагальнені та розвинені підходи до визначення поняття економічної безпеки підприємства, детермінації її складових та визначення найбільш важливих з них на даному етапі соціально-економічного розвитку. Економічній безпеці належить детермінуюча роль в забезпеченні на належному рівні стійкості та конкурентоспроможності сучасного підприємства. Водночас падіння рівня економічної безпеки підприємств господарського комплексу України пов'язано з низкою як зовнішніх, так і внутрішніх факторів. Визначенню пріоритетних напрямів забезпечення економічної безпеки підприємства мають передувати оцінка поточного стану та діагностика наявних проблем, що передбачають як оцінку фактичного обсягу споживання ресурсів, технічного, інформаційного та технологічного забезпечення господарської діяльності та їх відповідності потребам підприємства ресурсів, так і визначення наявного потенціалу підприємства, можливостей його розвитку та використання. Для визначення та вибору пріоритетних напрямів забезпечення належного рівня економічної безпеки підприємства слід сформувати групу параметрів та забезпечуючий інструментарій, через які досягаються очікувані ефекти від реалізації цих напрямів.

Ключові слова: економічна безпека підприємства, складові економічної безпеки, енергетична безпека підприємства.

АННОТАЦІЯ

В статье обобщены и развиты подходы к определению понятия экономической безопасности предприятия, детерминации ее составляющих и определению наиболее важных из них на данном этапе социально-экономического развития. Экономической безопасности принадлежит детерминирующая роль в обеспечении на должном уровне устойчивости и конкурентоспособности современного предприятия. В то же время падение уровня экономической безопасности предприятий хозяйственного комплекса Украины связано с рядом как внешних, так и внутренних факторов. Определению приоритетных направлений обеспечения экономической безопасности предприятия должны предшествовать оценка текущего состояния и диагностика существующих проблем, которые предусматривают как оценку фактического объема потребления ресурсов, технического, информационного и технологического обеспечения хозяйственной деятельности и их соответствия потребностям предприятия ресурсов, так и определение имеющегося потенциала предприятия, возможностей его развития и использования. Для определения и выбора приоритетных направлений обеспечения надлежащего уровня экономической безопасности предприятия необходимо сформировать группу параметров и обеспечивающий инструментальный, через которые достигаются ожидаемые эффекты от реализации этих направлений.

Ключевые слова: экономическая безопасность предприятия, составляющие экономической безопасности, энергетическая безопасность предприятия.

ANNOTATION

The approaches to the definition of the concept of economic security of the enterprise, determination of its components and identification of the most important of them at this stage of socio-economic development are generalized and developed in the

article. The economic security has a determining role in ensuring the sustainability and competitiveness of a modern enterprise. At the same time the fall in the level of economic security of enterprises of the economic complex of Ukraine is linked with a number of external and internal factors. The assessment of the current state and diagnostics of existing problems must precede the determination of the priority directions of ensuring the economic security of an enterprise. This analysis includes the assessing of the real volume of consumption of resources and technical, informational and technological support of economic activities and their compliance with the needs of the enterprise resources, the determination of the existing potential of the enterprise, and capabilities of its using and development. The group of parameters and a toolkit for identifying and selecting the priority areas for providing the adequate level of economic security have to be formed.

Key words: economic security of enterprise, constituents of the economic security, energy security of enterprise.

Постановка проблеми. Економічній безпеці належить детермінуюча роль в забезпеченні на належному рівні стійкості та конкурентоспроможності сучасного підприємства. Водночас падіння рівня економічної безпеки підприємств господарського комплексу України пов'язано з низкою зовнішніх та внутрішніх факторів. Незважаючи на велику кількість літератури, присвяченої проблемам економічної безпеки підприємств, відчувається брак наукового опрацювання теоретичних і практичних питань застосування економічного підходу до оцінки системи забезпечення безпеки підприємства загалом і його економічної безпеки зокрема як специфічної виробничої системи. Економічна безпека кожного окремого підприємства галузі є основою для формування економічної безпеки галузі, забезпечення інших видів безпеки території, що забезпечують виживання, стійке функціонування і розвиток економіки регіону в умовах недостатності більшості видів ресурсів, споживаних сучасною економікою за абсолютної нерівномірності розподілу і споживання ресурсів між підприємствами, галузями та регіонами. Саме тому подальший розвиток теоретичних положень та формулювання практичних рекомендацій щодо забезпечення належного рівня економічної безпеки підприємства є актуальними.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Концептуальний базис розуміння економічної безпеки підприємства сформований в роботах О.М. Бандурки, Н.В. Білошкурської, В.М. Геєця, Л.І. Донця, Я.А. Жаліла, А.О. Заїчківсько-

го, Т.М. Іванюти, О.І. Черняк, М.І. Камлика, М.О. Кизима, Т.С. Клебанової, К.В. Коваленка, А.В. Козаченка, В.І. Мунтіяна, Н.В. Лоханової, А.Н. Ляшенко, В.П. Пономарьова, О.В. Россоспанської та інших вчених.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Водночас постійні зміни умов конкуренції, середовища функціонування та позицій підприємств на ринку, ускладнені несприятливими політичними та соціально-економічними змінами в суспільстві, вимагають визначення найважливіших складових економічної безпеки сучасного підприємства та розробки заходів щодо забезпечення їх стану на належному рівні.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті полягає у детермінуванні складових економічної безпеки сучасного підприємства, встановленні найважливіших з них на сучасному етапі соціально-економічного розвитку та розробці заходів щодо забезпечення їх стану на належному рівні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Результати дослідження підходів [1-3; 6-14] до визначення поняття «економічна безпека підприємства» дають змогу констатувати відсутність єдиного розуміння цього терміна та трактування його з позицій функціонального, ресурсного, фінансового, конкурентного та стійкісного підходів. Слід погодитися з Т.Г. Васильцівим, який зазначає, що ця економічна категорія є складною, взаємообумовлюється практично всіма показниками стану та ефективності діяльності підприємства, потребує виключно системного підходу до її вимірювання, а отже, її обґрунтування її зв'язку та залежності від таких інтегральних економічних категорій, як конкурентоспроможність, потенціал, життєздатність, фінансова стійкість та ризикостійкість підприємства [1, с. 15]. Найбільш емним та повним, на наш погляд, є визначення економічної безпеки підприємства, надане В.М. Геєцем: економічна безпека суб'єкта господарювання є складною динамічною системою, що забезпечує стійке функціонування і розвиток підприємства за допомогою своєчасної мобілізації і найбільш раціонального використання трудових, фінансових, техніко-технологічних та інших ресурсів підприємства в умовах дії зовнішніх і внутрішніх загроз [10].

І.П. Отенко, Г.А. Іващенко, Д.К. Воронков зазначають, що економічну безпеку підприємства можна визначити як захист підприємства проти економічних злочинів, як стан захищеності від внутрішніх і зовнішніх загроз, а також як стан ефективного використання ресурсів або потенціалу [11].

Узагальнюючи підходи різних авторів [6-9; 12; 13], зазначимо, що до основних складових економічної безпеки підприємства відносяться інформаційна, комерційна, енергетична, протипожежна, екологічна соціально-психологічна та техніко-технологічна безпека; безпека зв'язку, господарсько-договірної діяльності; пе-

ревезень вантажів і осіб; рекламних, культурних, масових заходів, ділових зустрічей і переговорів. З зазначених складових економічної безпеки підприємства в сучасних умовах, на наш погляд, найбільш уразливими та такими, що потребують першочергової уваги, є енергетична та інформаційна безпека.

Висока енергозалежність та енергоємність економіки України та підприємств вітчизняного господарського комплексу на перші позиції у забезпеченні економічної безпеки підприємства виводять заходи із забезпечення саме енергетичної безпеки. Підтверджують правильність позицій автора щодо цього результати досліджень науковців Національного інституту стратегічних досліджень: «На тлі збереження кризових явищ у світовій економіці та посилення глобальної економічної нестабільності головного значення набуває забезпеченість країн сировинними, зокрема паливно-енергетичними ресурсами, спроможність підтримувати стабільне функціонування та розвиток національних економік незалежно від дисбалансів глобального фінансового ринку. Ця обставина зумовлює загострення конкурентної боротьби за джерела постачання паливно-енергетичних ресурсів і маршрути їх транспортування, висуває значно вищі вимоги до ефективності їх використання. Внаслідок цього останніми десятиріччями відбулися суттєві зміни і в обсягах, і в структурі світового споживання енергоносіїв. Зокрема, згідно з даними «British Petroleum» (BP), за 1966-2010 рр. світове споживання первинних енергетичних ресурсів зросло на 219%, а саме з 3,8 до 12 млрд. т у нафтовому еквіваленті (т н. е.) При цьому частка нафти у загальній структурі споживання за цей період знизилася з 39% до 33%, вугілля – з 37% до 30%, тоді як частка газу та ядерної енергії зросла з 16% до 24% та з 0,2% до 5% відповідно. Також відбулися зміни у структурі основних споживачів. Так, якщо у 1965 р. на країни-члени Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) припадало споживання 65% зазначених енергоресурсів, то у 2010 р. – 43% [5].

Забезпечення належного рівня економічної безпеки підприємства і насамперед його енергетичної безпеки передбачає вибір пріоритетних напрямів діяльності та розробку тактичних механізмів їх реалізації. Визначені підприємством пріоритетні напрями повинні корелюватися зі стратегічними напрямами розвитку підприємства, а в ідеалі – зі стратегічними напрямами забезпечення енергоефективності галузі та «Енергетичною стратегією України на період до 2030 року» (схвалена Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 1071). Так, основною проблемою господарського комплексу України, визначеною в цій стратегії, є висока енергоємність виробництва. Основними чинниками, які перешкоджають подальшому зниженню енергоємності ВВП, як зазначається в стратегії, є:

– високий ступінь фізичного зношення основних засобів і технологічне відставання в найбільш енергоємних галузях і житлово-комунальній сфері;

– невідповідність тарифів і цін на енергоресурси до видатків на їх виробництво, що ускладнює модернізацію енергетичних об'єктів;

– неефективність функціонування природних монополій;

– високий рівень втрат енергоресурсів під час їх передачі та споживання;

– обмеженість стимулів до зниження споживання енергоресурсів за відсутності приладів обліку;

– низький рівень впровадження енергоефективних технологій і устаткування як у промисловості, так і серед населення [4].

Визначенню пріоритетних напрямів забезпечення економічної загалом та енергетичної безпеки підприємства зокрема мають передувати оцінка поточного стану та діагностика наявних проблем, що передбачають не лише оцінку фактичного обсягу спожитої енергії, але й врахування наявності та потенціалу використання альтернативних джерел енергії, визначення стану електротранспортної мережі, енергоємності використовуваного обладнання та технологій і можливостей їх зменшення.

Насамперед слід сформулювати групу параметрів та забезпечуючий інструментарій, через які досягаються очікувані ефекти від реалізації пріоритетних напрямів забезпечення належного рівня економічної безпеки підприємства (рис. 1). Такими параметрами, на наш погляд, є важливість та строковість планованих заходів, їх масштабність, ресурсозабезпеченість, а також структуризація за рівнем ієрархічної системи. Використовуваний інструментарій доцільно розподілити на три групи: нормативно-правовий, організаційний та фінансово-економічний. Під час визначення та вибору пріоритетних напрямів забезпечення належно-

го рівня економічної безпеки та заходів щодо їх реалізації їх ефективність слід оцінювати не лише з економічних, але й із соціальних та екологічних позицій.

Надалі запропонований підхід слід використовувати і під час визначення та вибору пріоритетних напрямів забезпечення належного рівня економічної безпеки за кожною окремою складовою (енергетичною, інформаційною тощо).

На наш погляд, пріоритетними напрямками забезпечення енергетичної безпеки сучасного підприємства є підвищення енергоефективності та енергозбереження, а також диверсифікація видів енергії. Слід зазначити, що вказані напрями співпадають із пріоритетами забезпечення енергетичної безпеки, визначеними Міжнародним енергетичним агентством, Міжнародним валютним фондом, Світовим банком, а також іншими міжнародними інституціями, що займаються дослідженнями та реалізацією конкретних проектів у цій сфері.

Заощадження енергоресурсів рівнозначне їх виробництву, і найчастіше саме воно є найбільш рентабельним та екологічним засобом забезпечення зростаючого попиту на енергію. Заходи з підвищення енергоефективності та енергозбереження дають змогу знизити енергоємність господарської діяльності та навантаження на інфраструктуру, зміцнюючи тим самим енергетичну безпеку підприємства.

Основними заходами з підвищення рівня енергетичної безпеки підприємства, на нашу думку, мають стати організація розробки, освоєння випуску, серійне виробництво та впровадження у господарський процес енергозберігаючого обладнання; використання відходів сільського господарства для виробництва відновлювальної енергії; розробка техніко-економічних обґрунтувань та проектів виробництва енергії з відновлювальних джерел; застосування енергоефективних технологій для опалення виробничих площ підприємств, зокрема перевер-

Рис. 1. Складові вибору пріоритетних напрямів забезпечення належного рівня економічної безпеки підприємства

дення котлів опалення на альтернативні види палива (солома, тирса, пілети тощо), використання електричного теплоаккумуляційного об'єкту, проведення термомодернізації будівель.

Висновки. В сучасних умовах конкурентоспроможність, а відповідно, й успішність функціонування підприємства на ринку та його розвиток багато в чому залежать від рівня його економічної безпеки. Саме тому забезпечення належного рівня економічної безпеки є одним з головних стратегічних завдань розвитку сучасного підприємства. З основних складових економічної безпеки підприємства, до яких відносять інформаційну, комерційну, енергетичну, екологічну, соціально-психологічну та техніко-технологічну та інші, найбільш уразливими та такими, що потребують першочергової уваги в сучасних умовах, є енергетична та інформаційна безпека. Саме забезпечення належного рівня енергетичної безпеки підприємства є основою для розробки подальшої стратегії та тактики його функціонування. При цьому пріоритетними напрямками забезпечення енергетичної безпеки сучасного підприємства є підвищення енергоефективності та енергозбереження, а також диверсифікація видів використаної енергії.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Фінансово-економічна безпека підприємств України: стратегія та механізми забезпечення: [монографія] / [Т.Г. Васильців, В.І. Волошин, О.Р. Бойкевич, В.В. Каркачук]; за ред. Т.Г. Васильціва. – Львів, 2012. – 386 с.
2. Донець Л.І. Економічна безпека підприємства: [навч. пос.] / Л.І. Донець, Н.В. Ващенко. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 240 с.
3. Економічна безпека: [навч. посіб.] / за ред. З.С. Варналія. – К.: Знання, 2009. – 647 с.
4. Енергетична стратегія України на період до 2030 року: схвалена Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 1071 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1071-2013-%D1%80>
5. Загрози енергетичній безпеці України в умовах посилення конкуренції на глобальному та регіональному ринках енергетичних ресурсів: аналіт. доп. / [А.Ю. Сменковський, С.Б. Воронцов, С.В. Бегун та ін.]; упоряд. А.А. Білуха; за заг. ред. А.Ю. Сменковського. – К.: НІСД, 2012. – 136 с.
6. Іванюта Т.М. Економічна безпека підприємства: [навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.] / Т.М. Іванюта, А.О. Заїчковський. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 256 с.
7. Камлик М.І. Економічна безпека підприємницької діяльності. Економіко-правовий аспект: [навч. посіб.] / М.І. Камлик. – К.: Атіка, 2005. – 432 с.
8. Коваленко К.В. Основи створення комплексної системи економічної безпеки підприємства: теоретичний аспект / К.В. Коваленко // Вісник Донецького національного університету економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського. – 2008. – № 3. – С. 134-139.
9. Ляшенко О.М. Концептуалізація управління економічною безпекою підприємства: [монографія] / О.М. Ляшенко. – Луганськ: СНУ ім. В. Даля, 2011. – 400 с.
10. Моделювання економічної безпеки: держава, регіон, підприємство: [монографія] / [В.М. Геєць, М.О. Кизим, Т.С. Клебанова, О.І. Черняк та ін.]; за ред. В.М. Геєця. – Х.: ВД «ІН-ЖЕК», 2006. – 240 с.
11. Економічна безпека підприємства: [навчальний посібник] / [укл. І.П. Отенко, Г.А. Іващенко, Д.К. Воронков]. – Х.: Вид. ХНЕУ, 2012 – 256 с.
12. Прус Н.В. Система економічної безпеки підприємства. Поняття, сутність, принципи / Н.В. Прус // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2014. – Вип. 2. – С. 675-679.
13. Россошанська О.В. Сутність економічної безпеки суб'єктів господарювання як сфери економічної науки / О.В. Россошанська // Управління проектами та розвиток виробництва: зб. наук. пр. – № 2(38). – Луганськ: Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2011. – С. 161-166. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pmdp.org.ua/images/Journal/38/11rovsen.pdf>
14. Система економічної безпеки: держава, регіон, підприємство: [монографія] / [О.М. Ляшенко, Ю.С. Погорелов, В.Л. Безбожний та ін.]; за заг. ред. Г.В. Козаченко. – Луганськ: Елтон-2, 2010. – 282 с.